

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра

Безпеки життєдіяльності та права
(повна назва кафедри)

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«Римське приватне право»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань

081 Право

(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальність

081 Право

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація

(назва спеціалізації)

освітньо-професійна програма

Право

факультет Навчально-науковий інститут механотроніки та систем менеджменту

(назва інституту, факультету, відділення)

Розробник:

к.ю.н. асистент
Г.С. Іванова

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Кірієнко М.М.

Протокол засідання кафедри
Безпеки життєдіяльності та права
№ 6 від 03.03.2018р.
Зав. кафедри, доцент

ВСТУП

Римське право — унікальний витвір людського генія. Його вплив на законодавство багатьох західноєвропейських країн, здійснюваний або прямим запозиченням, або через сприйняття принципів цього права, пояснюється загальнолюдським характером останнього. Не випадково остання кодифікація цивільного законодавства України, що проходила в умовах відмови від адміністративно-командного характеру регулювання майнових відносин, відновила розвиток приватноправових інститутів і підходів, тобто відбулася на класичних римсько-правових засадах.

Римське приватне право характеризується чіткістю визначень і високою юридичною технікою, а тому в підготовці висококваліфікованих юристів не можна обійтися без його вивчення. Знайомство з основними постулатами римського приватного права і його системою допоможе сформувати у сучасного фахівця з правознавства юридичне мислення, створить передумови для наукового аналізу життєвих ситуацій, для пошуку юридично обґрунтованих шляхів і способів вирішення тих чи інших казусів.

Предметом навчальної дисципліни «Римське приватне право» є питання правової культури Стародавнього Риму, основні інститути римського приватного права

Мета навчальної дисципліни «Римське приватне право» полягає в ознайомленні студентів з правовою культурою Стародавнього Риму, з основними інститутами римського приватного права, а також показати вплив римського приватного права на розвиток сучасної світової цивілістики та цивільного права України зокрема.

Вивчення курсу «Римське приватне право» передбачає, що в результаті кожного студент повинен:

знати:

- поняття та предмет римського права;
- рецепцію римського приватного права у Європі та усьому світі;
- загальні поняття цивільного, сімейного, процесуального, спадкового права;
- головні джерела римського права;
- процес виникнення, становлення та розвитку головних інститутів римського приватного права;
- основні принципи римського права;
- вплив римського приватного права на розвиток сучасного цивільного права.

вміти:

- відмежувати цивільні майнові відносини від інших майнових відносин;
- розуміти рецепцію норм римського права;
- тлумачити норми пам'яток римського права;
- порівнювати норми римського права з правовими нормами сучасного приватного права України.
- розв'язувати ситуативні юридичні казуси.

Основні завдання дисципліни:

- практичне оволодіння термінологією навчальної дисципліни;
- засвоєнні основних інститутів та норм римського цивільного права,
- вивчення системи римського приватного права,
- визначення правового статусу суб'єктів приватного права,
- вивчення підстав та умов виникнення, зміни та припинення приватних правовідносин,
- ознайомлення з порядком вирішення спорів,
- ознайомлення з специфічними способами захисту цивільних прав.

Навчальна дисципліна „**Римське приватне право**” пов'язана з рядом інших дисциплін, які вивчатимуть студенти протягом всього періоду навчання. Це такі юридичні дисципліни як: теорія держави та права, цивільне, господарське право, цивільний та господарський процес та інші. Вивчення дисципліни «**Римське приватне право**» сприяє усвідомленню майбутніми фахівцями значення норм права, що є обов'язковим для виконання професійних завдань, пов'язаних з діяльністю у сфері відносин, які врегульовані приватним правом.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Вивчення дисципліни «Римське приватне право» проходить у формі лекцій, семінарських занять, практичних занять та самостійної роботи.

Метою аудиторних занять є систематизоване засвоєння студентами теоретичних знань про поняття, завдання, основні принципи та інститути приватного права. Аудиторні заняття передбачають форми контролю засвоєння змісту дисципліни.

Лекційні заняття передбачають викладення нового теоретичного матеріалу викладачем, сприйняття цього матеріалу студентами. За своїм змістом лекції охоплюють основний теоретичний матеріал найважливіших тем навчальної дисципліни.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, під час якого викладач організує обговорення попередньо визначених питань, до яких студенти повинні готувати тези виступів. Результати самостійної роботи по підготовці до семінару, та безпосередня робота на семінарі фіксується у робочому зошиті семінарських та практичних занять, ведення якого обов'язково для кожного студента. Робота на семінарському занятті також передбачає доповіді за попередньо підготовленими студентами рефератами. Викладач оцінює виступи студентів, їх активність у дискусії, рівень знань та уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Практичне заняття – форма навчального заняття, на яких студенти повинні набути навичок практичного застосування положень приватного права до конкретних життєвих ситуацій, закріпити теоретичні знання з предмету.

Мета практичного заняття – поглиблене і систематичне вивчення найбільш складних і важливих тем навчальної дисципліни «Римське приватне право». Практичні заняття покликані не стільки повторювати, скільки поповнювати і конкретизувати матеріал лекційного курсу і навчальної літератури.

Завдання для практичних занять студент виконує у письмовій формі, для чого заводить спеціальний зошит. Тему та номери завдань призначає завчасно викладач відповідно до Збірника завдань для практичних занять.

Під час практичних занять студенти під контролем викладача обговорюють рішення практичних завдань. Відповіді на кожне питання повинні бути мотивованими з обов'язковим посиланням на відповідні норми трудового законодавства. Вимоги до усних відповідей студентів на практичних заняттях є загальноприйнятими. Спочатку зачитується зміст завдання (фабула задачі), а потім письмове рішення з необхідними коментарями та поясненнями. В обговоренні рішення беруть участь усі студенти групи.

Викладач оцінює вірність, повноту й обґрунтованість рішень, викладених студентами, їх активність у дискусії, рівень знань та уміння формулювати й відстоювати свою позицію тощо.

Викладач, який проводить заняття, підводить підсумки обговорення, робить зауваження щодо неточних, некоректних і помилкових рішень студентів та формулює правильні відповіді на поставлені у завданні питання.

При повній і правильній відповіді на питання, які стоять у завданні, викладач може змінити деякі вихідні дані цього завдання, щоб змусити студента зайнятися пошуком іншої відповіді. Такий підхід викладача до можливих варіантів розвитку ситуації і способів їх вирішення не тільки створює робочу обстановку у групі, активізує студентів, а й викликає у них особливий інтерес до проведення таких занять.

Непідготовленість до заняття, відсутність письмових рішень домашнього завдання чи пропуск заняття (незалежно від причин) тягне за собою обов'язкове його відпрацювання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Розв'язання практичних завдань є окремою формою вивчення навчальної дисципліни Римське приватне право, яка спрямована на оволодіння навичками щодо практики застосування норм цієї галузі права.

Основними цілями розв'язання задач з навчальної дисципліни є:

1. Досягнення високого рівня обґрунтування власної правової оцінки фактичних обставин поданої ситуації.
2. Розвиток вмінь надавати окрему правову оцінку конкретно представлених фактичних обставин запропонованої ситуації.
3. Максимальне наближення навчальних форм засвоєння інформації до змісту конкретних правових елементів відповідних інститутів.
4. Закріплення навичок самостійної роботи студентів з нормативним матеріалом.

Будь-яке практичне завдання складається з *декількох частин*:

- а) умови (фабула завдання);
- б) питання.

Фабулою завдання є інформація про уявні події, можливо пов'язані з певними діями правозастосовників.

Завдання полягає у вимозі представити студентом висновки, що зроблені самостійно: або про представлену ситуацію, або правову оцінку ситуації чи оцінку дій правозастосовників.

Вирішення практичного завдання включає в себе декілька послідовних етапів:

- 1) юридична оцінка наданої практичної ситуації;
- 2) власна правова оцінка наведеної ситуації;
- 3) обґрунтування власної правової оцінки студентом із відповідними посиланнями на норми чинного законодавства;
- 4) Формулювання остаточної відповіді на поставлені в задачі запитання.

Юридична оцінка практичної ситуації повинна базуватися на представленій у практичному завданні інформації про певну життєву ситуацію. Використовуючи знання, отримані в процесі вивчення навчальної дисципліни, студент повинен випрацювати власну позицію щодо оцінки події.

Оскільки умови задачі не можуть бути викладені з урахуванням усіх можливостей і абсолютно повно, перш за все необхідно напрацювати декілька пріоритетних напрямків вирішення завдання. Підбираючи аргументи щодо кожного з них, відкидаються найменш вірні та найменш аргументовані варіанти.

Після обрання найбільш оптимального варіанту, формулюється розгорнута відповідь із викладенням власних аргументів стосовно саме такого варіанту. Рішення повинно бути розгорнутим, аргументованим із посиланням на норми чинного законодавства.

Формула рішення повинна слідувати за основними положеннями, аргументами та містити їх підсумок, що знаходить вираження у чіткій відповіді на поставлені в задачі питання. При вирішенні завдання студент повинен користуватися нормами чинного законодавства, власними знаннями, отриманими при вивченні курсу «Римське приватне право», теоретичними надбаннями юридичної науки.

СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Підсумкова оцінка знань студентів залежить від способів або підходів, що застосовуються при визначенні рівня знань студента. Вони, в свою чергу, залежать від форми навчання студента. У разі оцінювання знань студента заочної форми навчання, то воно проводиться на ґрунті усної\письмової відповіді на екзаменаційній (три питання) або заліковий білет (два питання), який студент отримує на підсумковому контролі, що знаходить своє вираження у кінцевій оцінці за п'ятибальною системою, стобальною системою, або за системою ECTS. У разі оцінки знань студентів денної форми навчання, підсумкова оцінка знаходить своє вираження у кінцевій оцінці за п'ятибальною системою, стобальною системою, та за системою ECTS, яка визначається сумою балів, набраних студентом при виконанні окремих видів робіт. Бали за проведену роботу нараховуються при оцінюванні відповідей на практичних заняттях, поточних модульних контролів, іспиту (у разі його складання).

При складанні семестрового екзамену, кількість балів, відведених на поточний контроль, складає не більше 60 за 100 бальною шкалою. При складанні заліку, кількість балів, підсумкова оцінка виставляються за результатами поточного контролю за 100 бальною шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачами та студентами в процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Оскільки основним завданням поточного контролю є встановлення і оцінювання рівнів розуміння і

первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, допускається опитування студентів і під час лекційних занять. Оцінки на семінарському, практичному занятті, які виставляються студенту, заносяться до журналу обліку роботи викладача в колонку з надписом, що засвідчує дату проведення заняття. Форми і методи опитування обирає викладач. Студенти, що були відсутніми на занятті, зобов'язані відпрацювати його.

Модуль (проміжна атестація) проводиться після вивчення матеріалу певних змістових модулів, на які поділено програмний матеріал.

Форма модульного контролю розробляється лектором або провідним викладачем з дисципліни у вигляді тестів, письмової контрольної, колоквиуму, тощо. Підсумкова оцінка з модуля це – сумарна оцінка, зі своїм ваговим коефіцієнтом, з усіх видів робіт, що входять до модуля. Підсумкову модульну оцінку викладач заносить до «Модульної відомості», яка надається йому старостою групи, та фіксує її у журналі обліку роботи викладача.

Семестровий контроль з навчальної дисципліни «Римське приватне право» проводиться у формі семестрового заліку. При складанні заліку з курсу «Римське приватне право» підведення підсумку засвоєння студентом навчального матеріалу за семестр здійснюється виключно на підставі суми балів, набраної студентом за результатами практичних занять, самостійної роботи, виконанням модульних контрольних робіт шляхом переводу її в залікову оцінку «зараховано», «не зараховано» без присутності студента.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТТЯХ

Оцінювання проводиться за п'ятибальною шкалою.

Оцінка «відмінно» має місце, якщо студент активно працює протягом усього практичного заняття, дає повні відповіді на запитання викладача у відповідності з планом практичного заняття і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, знання відповідної літератури та законодавства з питань, що виносяться на практичне заняття, здатний викласти та аргументувати власне бачення розв'язання практичного завдання з даної тематики, проявляє здібність до підбивання висновків на підставі огляду викладеного матеріалу.

Оцінка «добре» має місце при дотриманні таких вимог: студент активно працює протягом практичного заняття, питання висвітлені достатньо повно, викладення матеріалу послідовне, обґрунтоване, з посиланнями на відповідні нормативні акти, узагальнення судової практики та літературні джерела, викладення питань повинно логічно завершуватися самостійними висновками. Але, у відповіді студента допускаються окремі неточності, незначні помилки, відсутня виключна та беззаперечна аргументованість.

Оцінка «задовільно» має місце у тому разі, коли студент у цілому оволодів основним масивом питань з даної теми, проявляє основні знання лекційного та нормативного матеріалу, літератури, намагається робити висновки й розв'язувати практичні завдання. Але, студент на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за вимогою викладача, питання висвітлюються неповно, у відповідях містяться серйозні помилки.

Оцінка «незадовільно» виставляється у разі, коли студент виявив повну неспроможність висвітлити питання, у випадках, коли питання висвітлені неправильно, практичні завдання вирішені невірно. Оцінка з навчальної дисципліни Римське приватне право за семестр, що виставляється у «Відомість обліку успішності», складається з урахуванням результатів поточного та підсумкового контролю і оформлюється: за національною системою, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS.

100-бальна система	оцінка ECTS	оцінка за національною системою	
		Іспит	Залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63		задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
до практичних (семінарських) занять**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

**Загальні положення про римське приватне (цивільне)
право. Учасники цивільних відносин та захист цивільних
прав (позови).**

**1. Загальні положення – поняття, предмет, система, принципи,
джерела римського приватного права**

Практичні заняття – 2 години

Питання для обговорення:

1. Поняття та системи римського права: цивільне право, право народів, преторське право.
2. Предмет вивчення „Основ римського цивільного (приватного) права”.
3. Поняття та види джерел римського права.
4. Звичаєве право і закон.
5. Едикти магістратів.
6. Діяльність юристів.
7. Значення римського права в історії людства - рецепція римського права.
8. Історична роль римського цивільного права та значення його вивчення для сучасного юриста.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи дану тему студенти повинні зрозуміти поняття та системи римського права, яка включала цивільне право, право народів, преторське право.

Визначення предмету вивчення „Основ римського цивільного (приватного) права” полягає у тому, що у Стародавньому Римі цивільне (приватне) право регулює правові відносини, що виникають з приводу створення, набуття, використання, передачі і відчуження різноманітного майна у відносинах між приватними особами - перегрінами, а також між самими іноземцями.

Студентам потрібно ознайомитися із поняттям та видами джерел римського права. Джерелом у розумінні змісту правових норм було

рабовласницьке суспільство, яке саме в Древньому Римі досягло свого найбільшого розвитку. У розумінні способу, форм утворення римського приватного права джерелами його становлення і розвитку протягом сотень років були: а) звичаєве право; б) закони - в епоху Республіки вони приймалися народними зборами, за доби принципату стали сентатусконсульти, а в період абсолютної монархії - імператорські конституції; в) едикти магістратів, тобто вищих посадових осіб; г) діяльність юристів.

Джерелами до пізнання римського права є конкретні юридичні пам'ятки (закони, кодифікації), праці юристів, а також істориків: ораторів, письменників і драматургів. Текст Законів XII таблиць є одним із авторитетніших джерел інформації про стан раннього римського права.

Під час вивчення теми необхідно ознайомитися із такими поняттями та явищами як звичаєве право і закон, едикти магістратів, діяльність юристів, а також звернути увагу на періоди розвитку джерел римського права.

Студентам потібно дослідити історичну роль римського цивільного права та значення його вивчення для сучасного юриста.

Важко переоцінити значення римського права в історії людства. Римське право — унікальний витвір людського генія. Його вплив на законодавство багатьох західноєвропейських країн, здійснюваний або прямим запозиченням, або через сприйняття принципів цього права, пояснюється загальнолюдським характером останнього.

Рецепція права — запозичення чужоземного права, яке є більш розвинутим, ніж право країни, що позичає.

Римське право виявило найбільшу життєздатність серед усіх світових кодексів. Після падіння Римської імперії римське приватне право ще продовжувало існувати і навіть розвиватися у Візантії.

Римське приватне право було рецепційовано у Цивільний кодекс Наполеона 1804 р., в російські цивільні Укладення 1903 та 1905 рр. та в інші кодифікації нового і новітнього часу. Римське приватне право мало величезний вплив на становлення сучасних правових систем держав Європи, Північної та Південної Америки. Рецепція римського права привела до того, що в одних з цих країн римське приватне право стало чинним.

Термінологічне завдання: система римського приватного права, джерело права, звичаєве право, едикти магістрів та преторів.

Методичне завдання:

1. Накресліть схему «Система римського приватного права».
2. Складіть та заповніть таблицю “Періодизація розвитку римського права”.

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.

2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
4. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440с.
5. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.
6. Глиняна К.М. Вплив римського права на становлення та розвиток сучасного права Європи //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Одеса: Юридична література, 2004. - Вип. 23. С. 190-195
7. Задорожний Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи / Ю.Задорожний // Право України. – 2009. - №3. – С.153-160
8. Задорожний Ю. Перспективи використання римського права у цивільному законодавстві України / Ю.Задорожний / Право України. – 2008. - №10. – С.149-153
9. Кармаліта М.В. Теоретичні аспекти правової доктрини в історії Римського права / М.В.Кармаліта // Держава і право. Випуск 47. – С.101—107.
10. Русу С.Д. Історико-правові передумови рецепції римського приватного права / С.Д.Русу // Університетські наукові записки. – 2005. - №3(15). – С.12-16
11. Федущак-Паславська Г. Становлення і розвиток правових конструкцій у Давньому Римі / Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип. 52. – С.120-126
12. Шала Л.В. Рецепція римського права в Україні: доктринальний рівень / Л.В.Шала // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. - №1. – С. 25-30
13. Шаркова І.М. Природне право як основа морально-правових приписів у Стародавньому Римі [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pre/2008/Sharkova.pdf 01.09.2010 р.

2. Особи – учасники цивільних відносин

Практичні заняття – 2 години

Питання для обговорення:

1. Поняття суб'єкта права і правоздатності.
2. Правове становище римських громадян.
3. Правове становище латинів і переґрінів.
4. Правове становище рабів.
5. Правове становище вільновідпущеників.

6. Правове становище колонів.
7. Юридичні особи в римському приватному праві.

Методичні рекомендації:

Характерною рисою римського приватного права було те, що головним суб'єктом приватноправових відносин був римський громадянин, насамперед захищалися його інтереси, вони ставилися вище державних. Правовий статус римського громадянина визначався його майновим станом.

При вивченні даної теми необхідно засвоїти поняття суб'єкта права і правоздатності. Суб'єкт права — це той, хто може бути носієм права, особою. Ця здатність залежить від соціально-економічного розвитку суспільства, це не було природженою властивістю людини. Зокрема, раби були не суб'єктами, а об'єктами права. Суб'єктом права були фізичні й юридичні особи, які тоді не розмежовувалися.

Студенти мають засвоїти, що дієздатність - це здатність користуватися своїми правами самостійно, здійснювати юридично значимі дії та нести відповідальність за них. Дієздатність залежала від стану психічного здоров'я, а також способу життя громадянина (пияцтво, марнотратство тощо). Вона також наступала з певного віку.

Дослідження підлягає питання правового становища римських громадян. Стати римським громадянином можна було шляхом народження у законному римському шлюбі, де батько і мати були повноправними громадянами Риму. В разі народження поза шлюбом дитина розділяла статус матері на момент свого народження. Громадянство втрачалось у разі: а) смерті особи; б) продажу у рабство (цивільна смерть); в) потрапляння у полон (у випадку повернення з полону громадянство поверталось); г) засудження за найтяжчі злочини; д) вигнання з Риму у, місцевості, населені перегрінами.

Студенти під час вивчення даної теми мають зясувати питання щодо правового становища латинів і перегринів, а також правове становище рабів.

Під час вивчення питання щодо юридичних осіб в римському приватному праві. У Законах XII Таблиць перші юридичні особи визначені як професійні об'єднання ремісників та релігійні корпорації. У римському праві визначається, що певне майно може належати організації в цілому, а не окремим її членам. Згодом вирізняються два типи юридичних осіб: корпорації та товариства. Потрібно зясувати особливості вказаних типів юридичних осіб.

Необхідно приділити увагу дослідженню створення юридичної особи та арипинення діяльності юридичної особи. Також студенти мають засвоїти, що правоздатність юридичної особи дещо відрізняється від правоздатності особи фізичної - вона не має права на успадкування майна. Дієздатність юридичної особи відсутня, вона компенсується представництвом фізичних осіб.

Термінологічне завдання: суб'єкт права, правоздатність, дієздатність, стан громадянства, реституція, рабській пекулій, юридична особа.

Методичне завдання:

1. Накресліть та заповніть таблицю “Правовий статус особи”.
2. Складіть схему «Обмеження дієздатності фізичної особи».
3. Накресліть та заповніть таблицю “Юридичні особи (об’єднання)”.

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Гарсія Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.
6. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.
7. Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві /В.М.Вовк // Адвокат. – 2009. - №6(105)
8. Вовк В.М. «Жіноче питання» у Римському праві /В.М.Вовк // Науковий вісник. – 2008. - №3
9. Вовк В.М. Гуманізм та права людини у Римському праві / В.М.Вовк // Митна справа. – 2011. - №1(73). – С.211-216
10. Качур В.О. Співвідношення понять «Persona», «Status» і «Caput» у Римському праві /В.О.Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. - №2. – С.21-25

3. Поняття та особливості римського цивільного процесу.

Практичні заняття – 3 години

Питання для обговорення:

1. Виникнення державного розгляду цивільних справ.
2. Форми захисту прав.
3. Види римського цивільного процесу.
4. Загальне поняття про легісакційний, формулярний екстраординарний процеси.
5. Представництво в суді.
6. Виконання судового рішення.
7. Поняття та види позовів.
8. Особливі засоби преторського захисту.

9. Позовна давність.

Методичні рекомендації:

Вивчення теми необхідно розпочинати зі з'ясування питань виникнення державного розгляду цивільних справ. Так, обмеження саморозправи відбулося з розвитком суспільства та зміцненням держави. Держава взяла на себе обов'язок регулювати конфлікти і звершувати суд. Спочатку держава запровадила закон, яким дозволила замінити кровну помсту майновим відшкодуванням, що отримало назву композиція. Остання застосовувалася за бажанням сторін конфлікту після досягнення між ними згоди і встановлення обсягу відшкодування.

Спеціальне звернення особи до суду з метою захисту порушених прав називалося позовом (*actio*). «Позов – це не що інше, як право особи здійснювати у судовому порядку вимоги, які їй належать». За цивільним правом звертатися до суду з позовом могли лише римські громадяни і лише за умови дотримання встановленої форми та ритуалу.

Студенти повинні засвоїти, що фундаментальним принципом приватного судового процесу був його змагальний характер. У спорі виступало дві сторони: позивач – особа, котра зверталася до суду з проханням захистити його право, і відповідач – особа, до якої заявлялася претензія.

Важливо запам'ятати деякі загальні правила (принципи) цивільного процесу:

- Ніхто не може бути суддею у власній справі.
- Слід вислухати й іншу сторону.
- Коли права сторін неясні, слід підтримувати відповідача, а не позивача.
- В сумнівних випадках - більш м'яке рішення.
- Якщо є сумнів, підозрюваний звільняється від переслідування.
- Один свідок - не свідок, ніхто не може бути двічі покараний за один і той самий делікт.

Студенти повинні дослідити форми захисту прав та види римського цивільного процесу, з'ясувати їх особливості.

Сід звернути увагу на питання представництва в суді. На стадії *ius* допускалося введення в процес представника сторони. Розрізнялись добровільне і необхідне (обов'язкове) представництво. Існують два види процесуальних представників за добровільним представництвом — когнітор (*cognitor*) і прокуратор (*procurator*).

Рішення державного суду було підкріплено примусовим виконанням державними чиновниками за рахунок відповідача. Судове рішення (*iudicatum*) було підставою для примусового виконання і можливості подати позов про виконання судового рішення (*actio iudicati*). Якщо в результаті цього позову особа, яка була присуджена до виконання, все ж таки не виконувала судове рішення, вона передавалася магістратом під владу кредитора. Виконавче провадження в давньоримській правовій системі спрямовувалось або на особистість боржника, або на його майно.

Вивчаючи питання щодо позовів, студентам необхідно дати визначення даному поняттю та дослідити види позовів. Потрібно запам'ятати, що у класичному римському праві позов (actio) — це право домагатися через суд того, що тобі належить. Іншими словами, позов — це звернення до суду за захистом своїх порушених прав

У сфері захисту порушених прав у розпорядженні претора, крім системи позовів, були також інші процесуальні засоби у вигляді актів адміністративної влади — інтердиктів (interdicta). Вони мали форму наказу чи заборони, що були обов'язковими для виконання. Студентам потрібно дослідити особливості засобів преторського захисту.

Вивчення теми передбачає дослідження питань щодо визначення поняття “позовна давність”, дослідження його виникнення. Позовна давність у розумінні сучасного права - це строк, в межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого порушеного права чи інтересу. Особливе призначення цього строку в процесі полягає в тому, щоб спонукати особу, чиє право порушене, до активних дій щодо його відновлення за допомогою судових органів.

Термінологічне завдання: позов, стособи захисту прав, позивач, відповідач, представник, інтердикт, позовна давність.

Методичне завдання:

1. Складіть та заповніть таблицю “Види позовів”.
2. Накресліть схему «Засоби преторського захисту»

Рекомендована література:

- 1.Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
- 2.Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
- 3.Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
- 4.Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
- 5.Підопригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.
- 6.Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.
- 7.Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві /В.М.Вовк // Адвокат. – 2009. - №6(105)

Змістовий модуль 2:
Речове та зобов'язальне право.
Сімейне та спадкове право.

4. Речове право.

Практичні заняття – 3 години

Питання для обговорення:

1. Поняття речового та зобов'язального права.
2. Відмінність речового та зобов'язального права.
3. Поняття та види речей.
4. Класифікація речей: рухомі і нерухомі, прості і складні, подільні і неподільні, споживні і неспоживчі речі; речі, наділені родовими ознаками і речі індивідуально-визначені; головна і побічні речі; речі в обороті і вилучені з обороту.
5. Поняття права власності.
6. Види права власності.
7. Спільна власність.
8. Способи набуття права власності.
9. Обмеження права власності.
10. Припинення права власності.
11. Захист права власності.
12. Поняття і зміст володіння.
13. Захист володіння.
14. Поняття сервітутів та їхні види.
15. Емфітевзис і суперфіцій.
16. Застава як вид права на чужі речі.

Методичні рекомендації:

У стародавньому римському праві речові та зобов'язальні права розмежовувалися за допомогою позовів, розмежування саме речових і зобов'язальних прав тоді було відсутнє, воно розроблено юристами пізніших часів. Речовий позов застосовувався, якщо спір виникав з приводу права на річ, особистий позов - якщо приводом для спору були правові чи фактичні дії іншої особи.

Починати вивчення даної теми необхідно із з'ясування поняття речового та зобов'язального права, а також дослідження відмінність між ними.

Студенти мають запам'ятати, що речове право - це таке право особи на річ, яке дає його носієві можливість безпосереднього впливу дією на неї. До речових прав відносяться: 1) володіння; 2) право власності; 3) сервітути та інші права на чужу річ. Речове право мало абсолютний захист - абсолютно проти

всіх, проти будь-кого (немає значення злодія чи добросовісного володільця), хто порушує речове право конкретної особи.

Зобов'язальне право - це право вимагати від іншої особи надання речі чи виконання певної дії (або утримання від дії), якщо безпосереднього права на річ немає. Зобов'язальне право мало відносний захист — захист відносно конкретної особи, яка взяла на себе зобов'язання. Зобов'язальні права виникають з договорів та інших правомірних дій та деліктів (неправомірних дій). Тим самим зобов'язальні права поділяються на: 1) договірне право; 2) деліктне право та інші зобов'язання, які виникають з позадоговірних правомірних дій.

Також, необхідно з'ясувати поняття речей. Річ - це частина природи, яка становить певну цінність для свого володільця чи власника. Це може бути об'єкт, створений природою (вода, дикий мед), або те, що створено працею людини з сировинного матеріалу (цегла, мебля). Поняття "річ" і "товар" не є тотожними. Товаром може бути і те, чого в природі поки що не існує (не виготовлена продукція).

Студентам потрібно дослідити класифікацію речей: рухомі і нерухомі, прості і складні, подільні і неподільні, споживні і неспоживчі речі; речі, наділені родовими ознаками і речі індивідуально-визначені; головна і побічні речі; речі в обороті і вилучені з обороту.

Категорії власності й права власності є одними з найдавніших юридичних понять і належать до явищ соціальних. Право на власність лежить в основі людського буття, а питання про власність відповідно до цього є фундаментальними в розвитку будь-якого суспільства.

Вивчення теми передбачає, що студенти мають дослідити та засвоїти поняття та види права власності, вивчити способи її набуття, припинення та захисту. Необхідно запам'ятати, що римські юристи зазначали, що власник мав такі повноваження щодо своєї речі: право користування (*ius utendi*); право збору плодів (*ius fruendi*); право розпорядження (*ius abutendi*).

Наступним слід присвятити час вивченню поняття і змісту володіння. Володіння – це фактичне утримання речі з наміром вважати її своєю. Цей термін походив від слова осідання і спочатку означав поселення римського громадянина на общинній землі. Земля в Римі перебувала в общинній власності і передавалася окремим сім'ям у користування. Громадянин, що поселявся на певній земельній ділянці і обробляв її, визнавався володільцем. Римські юристи розрізняли такі види володіння: цивільне і натуральне.

Володіння користувалося самостійним захистом, що мав спрощену форму. Захист володіння здійснювався не в судовому порядку, а за допомогою преторських інтердиктів. Існувало три види володільницьких інтердиктів: а) для набуття володіння вперше; б) для збереження володіння; в) для повернення втраченого володіння.

Студенти мають опанувати знання про права на чужі речі: поняттів сервітутів та їхні види; емфітевзису і суперфіцію; застава як виду права на чужі речі.

Потібно вивчити, що сервітут – це речове право, що давало змогу його власнику користуватися чужою річчю в одному або кількох відношеннях. Сервітути поділялися на два види: речові і особисті. Емфітевзис – це довгострокове, відчужуване і успадковуване право користуватися чужою землею сільськогосподарського призначення, що не обмежувалося строками. Суперфіцій – це довгострокове, відчужуване і успадковуване право користуватися чужою землею для забудови.

Крім того, слід засвоїти, що застава – це право кредитора застосувати стягнення щодо заздальгідь визначеної речі за умови невиконання боржником зобов'язань. Заставне право є додатковим до зобов'язального, але захищалося воно абсолютним речовим позовом.

Потрібно дослідити види застави. Фідуція – це угода, внаслідок якої речі передавалися боржником у власність кредитору, але за умови, що після виконання зобов'язання їх буде повернено боржнику. Ручна застава – річ передавалася у володіння кредитору без права розпорядження і користування. Іпотека – предмет застави лише визначався і продовжував залишатися у володінні, користуванні і розпорядженні боржника. Застава у формі іпотеки давала змогу боржнику заставляти одну річ кілька разів. Ручна застава та іпотека давали змогу кредитору, за умови невиконання зобов'язання боржником, продати заставлену річ і відшкодувати завдані збитки.

Термінологічне завдання: речове право, річ, тілесні річ, безтілесна річ, річ вилучена з обороту, рухомі і нерухомі речі, споживчі і неспоживчі речі, подільні і неподільні речі, прості речі, складні речі, речі людського права, речі божественного права, володіння, право власності, право користування, право розпорядження, право на чужу річ, сервітут, емфітевзис, суперфіцій.

Методичне завдання:

1. Скаладіть та заповніть таблицю “Речі у римському праві”.
2. Скаладіть логічну схему «Речові права».
3. Скаладіть та заповніть таблицю “Права на чужі речі”.

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Гарсія Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.

6. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.
7. Гончаренко В.О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України / В.О.Гончаренко // Університетські наукові записки. – 2005. - №3(15). – С.121-125
8. Дихта Н.М. Категорія фідучія в Стародавньому Римі: поняття та зміст fides та fiducia / Н.М.Дихта // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса: «Фенікс», 2009. – Вип. 37. – 476 с. - С. 164-171
9. Нагнибіда В.І. Деякі проблеми становлення та еволюції системи прав на чужі речі / В.І.Нагнибіда ЄС // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – С.85-92
- 10.Продаєвич І.С. Припинення зобов'язання неможливістю виконання у римському приватному праві / І.С.Продаєвич // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса: «Фенікс», 2009. – Вип. 37. – 476 с. – С. 155-164
- 11.Рибачок В.А. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В.А.Рибачок // Часопис Київського університету права. – 2009 - № 3. – С.150-156
- 12.Рогожа К.М. Фідучія в цивільних правовідносинах Римського права і дореволюційної Росії / К.М. Рогожа // Університетські наукові записки. – 2005. - №4(16). – С.148-151
- 13.Шала Л.В. Виникнення і розвиток інституту приватної власності у Стародавньому Римі /Л.В.Шала // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ – 2013 - № 3. – С.1-8

5. Зобов'язальне право

Практичні заняття – 2 години

Питання для обговорення:

1. Поняття зобов'язання.
2. Основи виникнення зобов'язань.
3. Сторони в зобов'язанні.
4. Виконання зобов'язань.
5. Наслідки невиконання зобов'язань.
6. Забезпечення зобов'язань.
7. Припинення зобов'язань, крім виконання.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи дану тему студенти повинні засвоїти, що зобов'язання - це правові обмеження, що змушують боржника виконати певні дії, зробити, дати,

надати послугу, а кредитор має право це вимагати. Предметом зобов'язання виступає дія, яка має юридичне значення і породжує правові наслідки.

Студентам слід дослідити основи виникнення зобов'язань. Зобов'язання виникає з певних юридичних фактів. Факт- це дійсна, не видумана подія. Факти, що мають юридичне значення і породжують певні правові наслідки, називаються юридичними. В свою чергу, факти поділяються на події і дії. Події – це ті факти, які настають незалежно від волі людини, - шторм, природна смерть людини, землетрус. Дії - це факти, які настають з волі людей, можуть носити як правомірний (договір, розлучення тощо), так і протиправний характер (делікт). Підставою виникнення зобов'язань служать юридичні факти: а) договір; б) ніби-договір; в) правопорушення; в) ніби-правапорушення. Потрібно проаналізувати зазначені підстави виникнення зобов'язань.

Приватне право розрізняло дольові і солідарні зобов'язання, активні і пасивні. Необхідно вивчити питання щодо сторін в зобов'язанні. Вииченню також підлягають такі поняття як новація (оновлення зобов'язання, новий договір відміняв старий без зміни сторін договору) та цесія (перевід боргу або поступка кредитором свого права третій особі шляхом призначення її своїм представником).

Під час дослідження питання щодо виконання зобов'язань потрібно звернути увагу на вимоги до виконання зобов'язань. Студентам слід вивчити, що виконання зобов'язання відбувається в інтересах кредитора, місце виконання зобов'язання має принципове значення, має бути дотриманий час виконання, виконання повинно строго відповідати змісту зобов'язання

Також необхідно дослідити наслідки невиконання зобов'язань, а також обставини форс-мажору, неподоланої сили та казус.

Забезпечення належного виконання зобов'язань застосовувалося з метою зробити невиконання не вигідним для боржника, воно досягалося або застосуванням універсального способу захисту - компенсації інтересу кредитора за рахунок боржника, що порушив зобов'язання, або використання спеціальних засобів. Слід дослідити такі засоби забезпечення виконання зобов'язань як завдаток, неустойка, прука, іпотека.

Вивчаючи питання припинення зобов'язань, крім випадків виконання, слід виходити з наступного. Римському приватному праву були відомі принципи непорушності договору, які полягають при необхідності у збереженні первинної домовленості сторін. Неприпустимі одностороння зміна, розірвання та відмова від виконання договору. Окрім виконання, існують такі підстави припинення договору як новація (договір, який відміняє раніше існуюче зобов'язання і породжує нове) та залік (взаємне зарахування зустрічних вимог).

Термінологічне завдання: зобов'язальне право, зобов'язання, кредитор, дебитор, завдаток, фідучія, іпотека, новація, цесія.

Методичне завдання:

1. накресліть схему «Зобов'язальне право».
2. Скаладіть таблицю “Виконання зобов'язань”.

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Гарсія Гаррідо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.
6. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.
7. Гончаренко В.О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України / В.О.Гончаренко // Університетські наукові записки. – 2005. - №3(15). – С.121-125
8. Задорожний Ю.А. «Руська правда» і Римське право: порівняльний аспект / Ю.А.Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. № 1 (87). - С.49-53
9. Продаєвич І.С. Припинення зобов'язання неможливістю виконання у римському приватному праві / І.С.Продаєвич // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса: «Фенікс», 2009. – Вип. 37. – 476 с. – С. 155-164
10. Рибачок В.А. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В.А.Рибачок // Часопис Київського університету права. – 2009 - № 3. – С.150-156
11. Русу С.Д. Рецепція деліктних зобов'язань Римського права в новому Цивільному кодексі України / С.Д.Русу // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – С. 66-73

6. Сімейні правовідносини

Практичні заняття – 1 години

Питання для обговорення:

1. Поняття сім'ї.
2. Агнатська і когнатська сім'я.
3. Поняття шлюбу та його види.
4. Правові відносини подружжя.
5. Правові відносини батьків і дітей.

Методичні рекомендації:

Вивчення даної теми повинно сформувати у студентів уявлення про поняття сім'ї, статусу її глави та членів, їх прав та обов'язків. Сім'я - це засноване на шлюбі чи кровній спорідненості невелике об'єднання людей, пов'язаних спільністю побуту, взаємною допомогою та моральною відповідальністю. Давня римська сім'я (фамілія) об'єднувала під владою її голови (патер) дружину, дітей, інших родичів, які проживали разом і вели спільне господарство, а також кабальних і рабів. Повноправним громадянином Риму вважався лише глава сім'ї - квірит. Студенти мають з'ясувати що таке манус та пекулій.

Дослідження сімейних правовідносин також вимагають приділення уваги з'ясування видів сім'ї за Римським приватним правом. Слід зрозуміти поняття агнатської і когнатської сім'ї, різницю між ними та причини їх появи і розвитку.

Модестін стверджував: "Шлюб є союз жінки і чоловіка, спільність усього життя, єдність божественного і людського права", однак насправді жінка у той час займала підпорядковане становище. Потрібно дослідити види шлюбу, що існували у ті часи, визначити відмінності шлюбу кум ману та шлюбу сіне ману.

Вивчення теми також передбачає засвоєння інформації щодо правових відносин подружжя, а також батьків і дітей.

Термінологічне завдання: сімейне право, споріднення, шлюб, сім'я, конкубінат.

Методичне завдання:

1. Скаладіть порівняльну таблицю "Види споріднення".
2. Скаладіть порівняльну таблицю "Законний римський шлюб".

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Гарсія Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.
6. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.

7. Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві /В.М.Вовк // Адвокат. – 2009. - №6(105)

8. Вовк В.М. «Жіноче питання» у Римському праві /В.М.Вовк // Науковий вісник. – 2008. - №3

9. Вовк В.М. Гуманізм та права людини у Римському праві / В.М.Вовк // Митна справа. – 2011. - №1(73). – С.211-216

7. Спадкове право

Практичні заняття – 2 години

Питання для обговорення:

1. Основні поняття спадкового права.
2. Історія виникнення та розвитку спадкового права.
3. Спадкування за заповітом.
4. Спадкування за законом.
5. Прийняття спадщини.
6. Сінгулярне наступництво.
7. Легати та фідейкоміси.
8. Захист спадкових прав.

Методичні рекомендації:

Спадкування, котре Юліан визначав як «не що інше, як наступність усіх прав, що їх мав небіжчик» (Д. 50.17.62), займало проміжне становище між інститутами «Res» та «Actio». Це, зокрема, знайшло відображення у тому, що в Законах XII таблиці в Інституціях норми щодо спадкування вміщено і там, де йдеться про речі, й у розділах, присвячених зобов'язанням.

Спадкове право тісно пов'язане з усіма іншими видами майнових прав.

Вивчення даної теми має сприяти формуванню та засвоєнню студентами основних понять спадкового права. Спадкування — це перехід майна після смерті його власника до інших осіб. Спадкове майно, спадкова маса, або спадщина — це сукупність прав і обов'язків небіжчика, яка визначається на момент смерті спадкодавця.

Наступництво у правах і обов'язках покійного могло бути двояким — універсальним або сінгулярним. Студенти повинні зясувати відмінності між ними.

Потрібно приділити увагу вивченню історії виникнення та розвитку спадкового права, ознайомитися з етапами його розвитку.

Студенти мають дослідити у чому полягає спадкування за заповітом та спадкування за законом, зясувати випадки коди спадкування здійснювалося за

кожним із цих порядків. Необхідно ознайомитися із черговістю спадкування за законом, визначити які особи закликалися до спадку та у якому порядку.

До прийняття спадщини від моменту її відкриття потрібно здійснити певні юридичні дії: вжити заходів щодо повного виявлення спадкового майна та його охорони; виявити і визначити кредиторів і боржників, місце їх знаходження, розміри вимог і боргів тощо; виявити потенційних спадкоємців. Також, потрібно звернути увагу на те, що для прийняття спадщини вимагалися такі умови: а) здатність закликаних спадкоємців до прийняття спадщини; б) висловлена певним чином воля на прийняття спадщини. Якщо закликані до спадкування спадкоємці не здатні самі прийняти спадщину через свою недієздатність, замість них спадщину приймали їх законні представники (батьки, опікуни, піклувальники).

Римське спадкове право знало сингулярне наступництво, за яким до окремих осіб переходили лише певні майнові вигоди без обтяження їх будь-якими обов'язками. Це були *legata* (легати або заповідальні відкази) і *fideicommiss* (фідеїкоміси). Потрібно визначити їх поняття та відмінності. Слід враховувати, що легат (*legatum*) — заповідальний відказ, безоплатне заповідальне розпорядження спадкодавця, яке робилося в заповіті, щодо надання спадкоємцям деяких грошових сум або речей визначеній особі, на підставі чого виникало сингулярне спадкування. А фідеїкоміси (лат. *fideicommissum* — звернення до честі іншого) — це усне або письмове розпорядження останньої волі, через яке заповідач під чесне слово зобов'язував свого спадкоємця видати третій особі або всю спадщину, або її певну частку.

При вивченні теми потрібно ознайомитися із поняттям, способами та особливостями захисту спадкових прав.

Термінологічне завдання: спадкове право, спадкодавець, спадкоємець, заповіт, спадкування за законом, спадкування за заповітом, сингулярне спадкування, легат, фідеїкоміс.

Методичне завдання:

1. Складіть порівняльну таблицю «Види спадкування».
2. Складіть та заповніть таблицю “Черги спадкоємців”.

Рекомендована література:

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права: Підручник. – Х.: «Право», 2008. – 226 с.
2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. – К.: «Юрінком Інтер», 2009. – 528 с.
3. Гарсія Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / перевод с испан.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. – М.: Статут, 2005. – 812 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів

юрид. спец, вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2001. - 440 с.

6. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб.і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 312 с.

7. Вовк В.М. Смерть та мертве тіло як елементи Римського права /В.М.Вовк // Часопис Київського університету права. – 2009. - №4